

DIGITAALINEN HUMANISMI, HISTORIAALLINEN VALLANKUMOUS

Saara Matala

Kimmo Elo (toim.), *Digitaalinen humanismi ja historiatieteet*. Turun Historiallinen yhdistys, Turku 2016. 258 s.

DIGITAALINEN HUMANISMI, MIKÄ SE ON?

Viimeiset kymmenen vuotta digitaalinen vallankumous on kummitellut myös historianlaitosten käytävillä. Siitä puhutaan paljon. Siitä, mitä tämä häilyvärajainen, monialainen ja monipiirteinen ilmiö lopulta tarkoittaa, ei ole olemassa yksimielisyyttä. Innokkaat ovat opiskelleen oma-aloitteisesti menetelmiä ja luoneet tieteenaloja ja maiden rajoja ylittäviä verkostoja. Toiveikkaat odottavat digitaalitekniikan lisäävän avoimuutta ja mahdollisuuksia tuottaa parempaa tutkimusta vähemmällä resurssilla. Pessimistit ovat huolissaan siitä, että laskennalliset menetelmät syrjäyttävän perinteisen historiantutkijan osaamisen kirjallisen aineiston tarkkana lukijana ja tulkitsijana. Ahdistuneet pelkäävät jo ajatusta ohjelmoinnista.

Kimmo Elon toimittama artikkelikokoelma pyrkii ansiokkaasti puhuttelemaan tätä monikasvoista yleisöä. Esipuheessa Elo luonnehtii teosta historioitsijoiden ja yhteiskuntatieteilijöiden kontribuutioksi digitalisaation ympärillä käytäviin keskusteluihin. Ensimmäisenä aihetta käsittelevänä suomenkielisenä kokoelmana kirja soveltuu helposti avautuvaksi portiksi aiheesta kiinnostuneille. Erityisesti tämä pätee laajaan johdantoon, jossa Elo käsittelee digitalisaation vaikutusta historiantutkimuksen tut-

kimusaiheisiin, aineistoihin, metodeihin ja työtapoihin.

Esittelemällä monipuolisesti digitaalisen humanismin tutkimuskenttää kokoelma antaa lukijalle perustiedot, joiden avulla hän voi muodostaa oman mielipiteensä ja osallistua keskusteluun. Teoksen erityinen ansio on, että se liittää suomenkielisen teoksen luontevasti osaksi tieteen- ja valtion rajat ylittävää akateemista ilmiötä. Artikkeleiden lähdeviitteet ohjaavat lukijan teoreettiseen ja metodologiseen kirjallisuuteen, ja kaksi käänösartikkelia, alun perin ranskaksi blogitekstinä julkaistu Frédéric Clavertin teksti sekä englannista käännetty Marten Düringin artikkeli korostavat keskustelun kansainvälisyyttä.

Kirja on jaettu kahteen osaan. Johdannon jälkeen ensimmäiset neljä artikkelia käsittelevät digitaalisen historiantutkimuksen rajoja ja mahdollisuuksia. Toisen osan kolme artikkelia esittelevät erilaisten tutkimushankkeiden kautta digitaalisten menetelmien mahdollisuuksia historiantutkimuksessa.

DIGITAALISEN MAHDOLLISUUKSISTA JA ONGELMISTA

Perinteisesti historiantutkijoilla on ollut läheinen suhde paperiin ja paperille tallennettuun tietoon. Pelkästään jo lähdeviittauskäytännöt odottavat, että jokaisella luotettavalla tekstillä on kustantaja ja painopaikka, ja jokaisella dokumentilla on numeroitu lokero arkistohyllyssä. Tällaisen perinteisen aineiston digitalisointi auttaa aineiston saatavuudessa ja käsittelyssä. Toisaalta digitaalitekniikan leviäminen nykymaailmassa muuttaa sekä yhteiskunnallista toimintaa, rakenteita ja ihmisten välistä vuorovaikutusta että tästä kaikesta syntyviä jälkiä. Enevässä määrin historiantutkijat käyvät keskusteluja ja käyttävät aineistoja, jotka eivät ole koskaan olleet paperilla. Alan on pysyttävä tässä kehityksessä mukana.

Erityisesti Jaakko Suomisen ja Anna Sivulan artikkeli pureutuu digitoitujen ja syntyjään digitaalisen aineiston (*born digital*) aineiston eroihin. Jo pelkästään resurssien käyttäminen tietyn aineiston digitoimiseen osoittaa, että aineistoon suhtaudutaan tärkeänä osana kulttuuriperintöä. Digisyntyiset objektit taas ovat ihmisten välisen vuorovaikutuksen jälkiä, eivätkä välttämättä koskaan päädy aktiivisen tutkimuksen kohteiksi.

Digitaaliset aineistot lisäävät parhaimmillaan tutkimuksen avoimuutta ja tasa-arvoisuutta, sillä ne vähentävät kalliiden tutkimusvierailuiden kustannuksia. Rahoittajien vaatimukset tutkimusaineistojen ja tulosten avoimesta saatavuudesta kasvavat myös historian tutkimuksessa, mutta tutkijoiden itse keräämien ja digitoimien aineistojen jakaminen muiden käyttöön on suomalaisessa tutkimuskulttuurissa vielä harvinainen käytäntö. Katja Fältin artikkeli käsittelee digitoitujen aineiston jakamisen mahdollisuuksia, ongelmia ja olemassa olevia tekniikoita. Parhaimmillaan avoimet käytännöt edistävät tutkimusta ja meritoivat tutkijaa, kun aineiston jatkokäyttäjät viittaavat alkuperäiseen kerääjään. Aineiston digitalisoinnin varjopuolena on, että sen saavutettavuuden näennäinen helppous voi aiheuttaa ongelmia suuntaamalla tutkimuksen kysymyksenasettelua: ”Aikana, jolloin monissa maissa historian tutkijoiden työtä leimaa kamppailu niukkenevista resursseista, riskinä on tutkimustyön kanavoituminen sellaisiin teemoihin, joissa aineistot ovat saatavissa ilman suurempaa taloudellista panosta.” (Elo, 12)

Kirja korostaa metodologista sillanrakennusta historian tutkimuksesta tietojenkäsittelytieteiden, verkostanalyysin ja tilastotieteen pariin. Kirjoittajat korostavat, ettei digitalisaatio haasta perinteisen historian tutkimuksen ammattitaitoa, vaan ennemminkin haastaa tutkijat opettelemaan uusia menetelmiä. Tietokone on tehokas laskukone lajittelemaan suuria tietomassoja, kokei-

lemaan eri yhdistelmiä ja luomaan visuaalisia esityksiä, joiden avulla voidaan tunnistaa mielekkäitä tutkimuskysymyksiä, luokitella aineistoa tai testata hypoteeseja. Tietokone ei kuitenkaan voi koskaan olla vastuussa tutkimuksen ja tulkintojen luotettavuudesta. Kuten Elo ja Olli Kleemola muistuttavat SA:n kuva-arkiston temaattista järjestelyä koskevassa artikkelissaan: ”[...] loppujen lopuksi tutkija sekä määrittää, mitä kone etsii, että tulkitsee sen, mitä kone löysi. Tässä prosessissa kiteytyy digitaalisen historian tutkimuksen ydin.” Hyvä esimerkki tästä on myös Antti Härkösen artikkeli geospaatialisesta analyysistä historian tutkimuksessa. Ymmärtämällä ja esittämällä tilastollisten menetelmien mahdollisuudet ja rajat mahdollisimman avoimesti, kirjoittaja ja lukivat pystyvät arvioimaan tulosten luotettavuutta ja edustavuutta.

Kirjassa ei ole varsinaista johtopäätöslukua. Se on moniääninen kontribuutio moniääniseen keskusteluun, ei yhtenäinen puheenvuoro. Teos julistaa vahvasti digitaalisen menetelmäopetuksen puolesta ja esittelee eri näkökulmia, mitä kaikkea digitaalinen humanismi voi olla. Se jättää kuitenkin ottamatta kantaa yksiselitteisesti kysymykseen, mitä digitaalinen humanismi on ja mitä se ei ole.

Aaveen rajat jäävät edelleen häilyviksi.

Saara Matala (VTM, DI) on teollistumisen historian jatko-opiskelija Aalto-yliopistossa.